

צדיק כתמר יפרח, כארו בלבנון ישגה שתולים בבית ה', בחצרות אלהינו יפריחו. עוד ינובון בשיבה, דשנים ורעננים יהיו. להגיד כי ישר ה', צורי ולא עולתה בו.

(תהלים צ"ב)

'צדיק כתמר יפרח' מדבר בשבטו של לוי שהפרישן הקב"ה במעשיהם הטובים; מה כתיב אחריו 'שתולים בבית ה' בחצרות אלהינו יפריחו' - ללמדך שלא היו זזין מביהמ"ק, שנאמר (תהלים ק"א) 'עיני בנאמני ארץ לשבת עמדי הולך בדרך תמים הוא ישרתני'.

(ילק"ש במדבר תר"ץ)

מוקדש בדמע לעלוי נשמתו ולתלמוד-המשך-דרכו של נשיא בני הלוי, מורנו ורבנו משה-צבי סגל זצ"ל, אשר שתול היה בבית ה' - ונופו נוטה לרחבת חצרותיו, ת"ק על ת"ק, ולירושלים של חומות-דוד, ובא כפורח עלי ארץ רבה, מרעיד לבבנו, מדריך דעתנו ומורה לנו דרך. מול ההר השבוי, הבזוי ושסוי, לא ידע הוא מרגוע; קרא הוא לברית; מחשבת פשרה או שמיטת הכתף ממשא-קודש-החובה לא עלתה על דעתו מעולם. לו נהא נא היום תלמידיה, משה-צבי בן לוי; לא נשקוט לא ננוח, ולא נחשה עוד - למען ציון - עד תבער ישועתה כלפידי, וישוב ישמע קול שופר על ההר...

★ ★ ★

עץ התמר כמשל חי לקומת ישראל

יהודה עציון, תל מונד תשמ"ז

במושג "קומת ישראל" כִּנְתִי להופעת ישראל בעולם כמהות טראנס-הסטורית, החוֹצָה - כעין אנך מתגבֵה - את דברי ימי האנושות, ובונה כך דמות-קומה המוגדרת לעצמה בתוך "החלל ההסטורי" הסובב. מובן מאליו אפוא, שאנו סוקרים את קומת ישראל "בסקירה אחת" אשר עם ישראל החי כיום, דברי ימיו בעבר, ותואי העתיד שלו אל יעד-שלמותו, הגם בה אחדות אחת, יצוקה. ואולם, איננו "כונסים" אל עצמנו - דור ההווה - את העבר והעתיד, אלא סוחפים את העבר ואת עצמנו עמו אל העתיד ולשרותו - כשהחוויה הנפשית המאפשרת זאת היא חוויית הצמיחה והתחירה הדינמית המתמדת.

ומכאן - אל הדקל. עטרת ענפיו הירוקים הם דור ההווה, הדור החי. הם נִשְׂאִים על גזע התמר הבנוי מנדבכי הדורות שכבר מתו, וכל הקורה^א כולה היא דברי ימינו עד הנה. כל דור - כשתמו ימיו, תם תפקידו ובא קץ פקודתו - גָּנַע. אם לא יגזמו ענפיו היבשים, המתים, הרי יהיו כְּזָקָן, ומכל

א. מעניין הדמיון: קורת הגזע - קורות העבר

מקום, בסיסי הצימוח שלהם – הסנסונים² – הם הם אבני הבנין שמהם נבנה הגזע ומתגבגב והולך, והם – דווקא במותם – המנשאים את קומת ישראל אל על. ואולם, מיותר לציין שכל התמותה הזו הנה חיצונית בלבד; מעניקה היא לגזע את קליפתו הקשוחה, אך לבת הגזע חיה היא ומעלה את לשד החיים מן השרשים אל הנוף. בה ועלידה מתרחשים חורמים תהליכי החיים של קומת ישראל; היא המעלה את מורשת הדורות אל הדור החי. המורשת מוטמעת במסכת חיי-העכשיו של הדור והיא מקור האנרגיה להם, כמזון וכדלק מניע; תרומתה גם מכרעת בעיצוב אופיו של העם, וכך מהנה היא אפוא את מצע התרבות לחיי-ישראל בהווה. אגב, בעוד בניית החומר של העץ – ההמשכיות הביולוגית של העם – הנה "נדבכית", וכל דור מהווה בה מרכיב נפרד ומוגדר, הרי הליבה – ציר מסירת דבר-הרוח – הנה המשכית-רצופה ואין להבחין בה פרקים נפרדים. ואולם גם סידור הסנסונים, ריבוד המבנה הביולוגי, איננו טבעתי – נדבך אופקי המונח על קודמו – אלא ספינלי, כעין תברג עולה סביב הגזע. לא נתן להעביר קו – כעין "פוגה" בין נדבכי בנין – בין הדורות, אלא "דור הולך ודור בא" כל הזמן, בתהליך רצוף ונמשך: 'עוד זה הולך זה בא'.

מבנה זה של גזע התמר הוא בהחלט יחודי בין עצי הפרי. אם נשנה לעץ נשיר, למשל, נראה שבנשירים הגזע הוא קטע הצימוח של השנה הראשונה לחיי העץ, ההולך ומתעבה אח"כ. גדילתו הכללית של העץ הרגיל היא המשכית או סעיפית – כל צימוח חדש ממשיך את קודמו מן השנה שעברה או מסתעף ממנו – אך אין פתמר בו נתן לראות בחדות כזו את הבנין המתמיד, ואת הרצף הישר של היות כל דור בנוי על קודמו.

ומן הגזע – לנוף. על פי העקרון שאמרנו אין לתפוס את הדור החי – עטרת הענפים הירוקים – כשיא סופי כלשהו, כתכליתם של דברי הימים. התפיסה הדינמית קובעת שקנה המדה למחשבת הדור (ויחידיו) הוא קנה המדה של הקומה בכללה, אשר בשעה זו אחראים אנו – בני הדור החי – על בנייה, כל עוד נשמת חיים באפנו. חייבים אנו לקדם את דברי ימי ישראל, היינו לצמות, להגביה את הקומה, ו"למסור את השרביט" – כבמרוץ השליחים – לדור הבא אחרינו.

בקנה המדה של השלמות, של מלוא הקומה, הדור החי הריהו כאילו "נתיח" – בתנועה מתמדת כלפי מעלה, והוא כביכול "מטפס", נאחז ועולה בסנסוני הדורות הבאים, מתמזג בזרם ובתוכנית הכוללת של דורות ישראל – שהיו עֲדָנָה ושֶׁעָדָן לא היו – בחתירתו לשלמות הנכספת.

כל "המשך התוכנית" תלוי בכך שהדור החי ימלא את תפקידו כראוי, שלא יכזיב. בשעה זו של חיי-ישראל מסור כביכול מפתחו של נצח ישראל בידי דור אחד ויחיד; שינהל נכון את "יחסי החוץ" של העם עם סביבתו, שיטמיע ויפרנס את מכלול העץ, שינהל וינחה את יחסי הגומלין של הנוף והשורש דרך הגזע, שיוליך בראש, שיגדל ישר, שלא יקמול טרם עת בעוד אין דור בוגר שיחליפנו וימשיכנו.

משימותיו הג"ל של הנוף – של דור ההווה – הן רק "משימות היקף" לעומת משימתו האחת, המרכזית, אשר בה באמת תלוי העתיד כולו. סגולה מופלאה, אוצר יקר – עדין ופגיע אך רב-און להצמיח – הופקד בחובו של הדור החי: הקור, קדקוד הצימוח של העץ המופלא הזה. כמלכה בכורת הדבורים – אשר כל התטולה והרבוץ באחריותה – כך הקור בתמר: האחד-ויחיד המייצר ומהווה, המפיק מתוכו ללא הרף לולבים זעירים אשר כח חיות במ לגדול, לזקור הוציהם, לפרוס אברתם, להקשית ולסכוך כך ממעל לגזע-הדורות.

אינני מכיר עצי פרי נוספים – ודאי אין רבים – אשר צימוחם כולו באחריות אמיר אחד ויחיד. עץ

ב. לעני"ד, ולא בפליקס.

ג. תאמו של התמר בין עצי הסרק – ושגיא ממנו בקומה – הוא הארת. אף הוא, לב צמיחת גזעו הוא אחד, ולכן הארוזים והתמורות הנם זוג העצים הבונים וסופנים את המקדש. במקדש גם מוגשם חזון ניבת-הפרי

שכולו אומר: מרכזיות. למעשה, יחידאות ההיווי הזו היא היא הגזרת ומאפשרת את התמרות עץ התמר, את גזעו החד, האנכי, המסתיים ואינו-מסתיים בנקודה האחת הנמצאת בדיוק מעליו ויוצרת ללא הרף את נדבכיו לעתיד: לולב – ענף צעיר וקוף ופנימי – ענף מקשית, חיצוני ובוגר – ענף מת שמוט הנגזם או נושר; וחוקמו, הסנסן, כבר קבוע בדימוס¹...

והקור היקר הזה – שיצר ובנה את דורות העבר, הצופן בתוכו ודרך להנביע את דורות העתיד – מופקד הוא עתה בידי דור ההווה; הוא אבר מאבריו, הוא לבו, ואחראים הם הענפים לחיותו ולזונו כדי שיפעם וייצור. אם יחדל וייבש – יאבד העץ כולו: ההווה יקמול, העתיד לא יגיע, והעבר יהפוך לקורה יבשה, מתפוררת. כי זהו אופיו של העץ הלזה: או יוצר, מתקדם ועולה, או מת; אין "משהו באמצע" אין "סתם חיים", סטטיים כאלה, לשם הנאת-העכשיו. ענפיו – דמויי אברת עוף – הריהם נעים כל הזמן, תנועה היוצרת עליו²; הצימוח הדינמי אל-על הוא נשמת חיי התמר, הוא נשמת חיי ישראל.

מהו אפוא קדקוד הצמיחה ובית-היוצר לבניין האומה? מהו קור דקל-ישראל? לענ"ד, הקור איננו אלא בית הדין הגדול שבירושלים: הוא המקבל את מורשת הדורות, את מסורת תורת ישראל, "סנסן מפי סנסן", איש מפי איש – סמוך מפי סמוך – עד משה מסיני; הוא האחראי להמשך, להוצאה אל הפועל, הן כלפי הדור החי עתה, והן כלפי הדורות הבאים.

מכוחו של ביה"ד נבחרים ומתמנים הדיינים בערי ישראל, שלוחיו מורים הלכה לעם שבשדות, תקנותיו מעצבות את אופי החיים וכוחו מתפשט בדור כולו עלי ארץ רבה: "הם עיקר (-שורש בלשון חכמים, ולמעשה: בסיס הצמיחה, נקודת יצירה והווי) תורה שבעל-פה... ומהם חק ומשפט יוצא לכל ישראל" (רמב"ם ממרים א', א'). אלה הן פעולות הקור אל הדור אולם יחסי הגומלין הם הדיינים ואף "מעגליים" – במשל ובנמשל – ומיטב כח הדור מתמצה ונאסף מרחבי העם והארץ אל הקור: "ומשם (-מעירו) מעלין אותו (-את דיין העיר שנמצא ראוי) לפתח הר הבית, ומשם מעלין אותו לפתח העזרה, ומשם מעלין אותו לביה"ד הגדול" (רמב"ם סנהדרין ב', ח'); זוהי אפוא זרימת החיים או "היניקה" מן הדור אל הקור. שתי התנועות הללו יחדיו – כשהן משתרגות זו בזו ומשלימות זו את זו – מהוות את מישור הפעולה "האופקי", העכשווי, של הקור. קו האנך של פעולת בית-הדין לבניין הדורות הבאים מתבטא בקליטת המסורת מגזע-דורות-ישראל, עריכתה, שימורה ומסירתה לעתיד תוך עדכונה המתמיד. בית הדין חייב כל העת להניח יד על דופק חיי ישראל, לחוש את טיב המפגש בין המסורת לבין תנאי מציאות-ההווה המשתנים, ועל פי שיפוטו ההסטורי עליו לחדש תקנות, פסקים ארוכי-טווח והנחיות ממלכתיות לשלטון ולעם.

של עצי הסרק – כדברי חז"ל במדרש – והוא שאומר המזמור: "...שתולים (התמר והארז) בבית ה', בחצרות א־הינו יפריחו; עוד ינובון (גם שניהם) בשיבה" וגו'.

ד. רק באגב: הרי לך כל ימיו של האיש מינקות לשיבה, מלידה ועד מות; במה יִפְחֹן בקנה המידה של דברי הימים, של מלוא הקומה? – בטיב החותם שיטביע בגזע ישראל: מה יהא הנדבך שיוותר אחריו? לבנת טין של קש וגבבא, או אבן גזית? אך רק בפרט – בענף היחיד – אמורים הדברים: כלל קומת ישראל אין בה מות כִּי-אם מסירה, בקנה-מידתה מנוצח הוא המות: כל איש בא, עמוס במקעש ימיו, ונאסף אל עמיו; הוא נבלע בחיות נצח ישראל, נאסף אל זרם החיים-עד-העולם המתברך מציון, מן הקור, כפי שנמשיך ונראה. ה. ואמנם אם נסריט את גדילת התמר ונדחוס את משך השנים לקצב דקות ושניות, תתקבל תנועה הדומה מאוד לתנועת הזרועות בשחיה או תנועת כנפי עוף במעופו.

ביה"ד - הקור - הריהו אפוא פור רצונה הכולל של האומה, ומוקד הסמכות הן לשימור הרצון והן לעדכונו והפעלתו הנכונה מול מסיבות השעה המשתנות ובתוכן. בית-הדין הוא ריבון חיי העולם של קומת ישראל והוא מורה לדור ולמלך - ריבון חיי השעה - כיצד לנווט את חיי ההווה כדי שיהיו הם חתירה נכונה ליעוד, וישרתוהו מראש. נסכם: בית-הדין הוא המנתב ומפלס את דרכה של דמתה-לתמר אל מלוא קומתה ושלמותה. תפקידם של בני-הדור הוא לתת חילם ומיטבם אליו - ולהשמע, להפעל מכוחו, כי שכונה בו ועמו, ודבר ה' - תורה שבעל-פה - הוא דברו. (ר' תהלים פ"ב א', רמב"ם סנהדרין ג', ז').

סנסני גזע-דורות-ישראל - כמו גם ענפי הדור החי - פונים אמנם לכיוונים רבים ושונים ואף לכל הכיוונים האפשריים - אך כל זאת בתנאי שמכל-מקום יפנו כלפי מעלה וישרתו בכך את חתירתה של כלל קומת התמרה-ישראל לכיוון הנכון, האחד, שהקור מוליכם בו - כאשר הוא שומר-רציפות-הכיוון מני קדם ועד עולם, מתנה את התואי הישר לדברי ימי ישראל, והוא גם חלוצו וגורו. כך - ורק כך - מתאפשר בכנסת ישראל הפלא הברוך של התאגדות כל ריבוי האנפין וגיוון הדעות והכוחות לאחדות דינמית אחת הנבנית, מתהווה ועולה סביב הלב האחד, מכוחו¹.

וכאן, לסיום, מגיע תורה של השאלה שדומה כי אין לברוח ממנה: מה קורה כשאין בית-הדין? כשגלתה הסנהדרין לחנויות - ושקעה שם?

אכן, הולך אז לאיבוד כל משל-התמר, כי אבדה מרכזיות הסמכות, ההוראה והשראת-היצירה, וממילא אבדה אחדות-כל-הכוחות לבניה של קורה נושאת אחת לדברי ימי ישראל. חל פיצול וסיעוף מקולל, דיסהרמוני: צמיחה פראית, לא נכונה ובלתי מבוקרת מכאן - ושיתוק וגיוון מכאן. רבתה המחלוקת, דעות נהפכו לעדות, בית ישראל התפלג לק"ץ מיני סלף, כשאב לכולם הוא עצם אבדן הזיקה למוצב הפיקוד הסנהדרי שבלשכת הגזית, נוכח פתח בית ה', אצל מזבח. זכרו נשכח ונבגד, והתפילות לחידושו - המשליכות את הבעיה לפתחו של הקב"ה ואין מוצאן אל המעש המצויה עלינו - משולות כצפצוף הזריר.

ותפקידנו שלנו כיום יכול להתברר לנו רק אם נחשוב מלכתחילה - מחשבה היוצאת אל המעש - בקנה-המדה של קומת ישראל. אם תפקיד הדור החי בעת שישיבה סנהדרין במקומה היה לנצור את הקור, לתת כוחם אליו ולהקנות, להפעל מכוחו - הרי תפקידו של דורנו, באבד סנהדרין, הוא ראשוני ופשוט מיניה-וביה (גם אם הגשמתו פה סבוכה ונפתלת): לשוב ולהשיב אל הקור, ליילדו מחדש מתוכנו - ולייסד, שוב כקדם, את מרכז ההכנה והבניין לדברי-ימי-ישראל שממנו הוראת הכיוון והדרך, ממנו הנחיית הממלכה לחתירתה ליעוד, ממנו חק ומשפט, - ובהכללה: ממנו תורה יוצאת לכל ישראל.

וכדי לשרות עם משימת הגשמת החובה הזו - שהיא, כאמור, סבוכה ונפתלת, וכנראה משימת דורות - עלינו לייסד כבר עתה, גרעין לתנועת גאולה, שחבריו יהיו חדורים בתחושת השליחות לחידוש ממלכת ישראל הראויה - מקדש ומדינה - אשר סנהדרין בלבה. הנחלצים הללו יקימו מתוכם, בינתיים, מעין סנהדרין קטנה - בית המדרש של תנועת הגאולה - שיהווה את לבה המפעים, ינחה את כוחותיה ויכוון את דרכה. - ויהי נא נועם ה' עלינו למען יצליח דרכנו, יתרחבו

1. כדברי ר' לוי (סוכה מ"ה ע' ב'): "כתמר - מה תמר זה אין לו אלא לב אחד - אף ישראל אין להם אלא לב אחד לאביהם שבשמים". ברור אפוא העיקרון שאל בית-הדין נאספים המעולים מכל שבטי ישראל - ואולי אף על בסיס ייצוגי שוה (ר' במדבר י"א כ"ז ורש"י שם ע"פ סנהדרין י"ז). - ומושבו הוא אפוא בליבה של העיר האחת שהיא כלל-ישראלית בכולה ולא נתחלקה לשבטים.

וילכו מעגלי התנועה ותשגה השפעתה, עד שבהדרגה יעשה רצון הגאולה לרצונו של עמנו כולו. עצם גיקתה של מחשבת כורח החידוש של הקור, מחשבה העולה מסדור התפילה(ואתו) לחתירת הגשמה כדי לשוב אל תרבות-התמר, היא האות הראשון ליכולתנו - בחסד האל - להבין ולהפיק את רצונה הכולל של האומה - את רצון הדורות - שהוא ברזמן רצון ה', מצותו ותביעתו מאתנו'. ואף אם, אמנם, אי-אפשר עוד להמשיך באופן ישיר את פעולת הקור ששבת ויבש זה כ' מאות שנות גלות והעלם סנהדרין - הנה נתן לחדשו, כדרך ריבוי התמר, מבסיס הקורה אשר עוד לחלוחית בו: "ויצא חוטר מגזע ישי, ונצר משורשי יפרה; ונחה עליו רוח ה', רוח חכמה ובינה, רוח עצה וגבורה, רוח דעת וידאת ה'" (ישעיהו י"א). עלינו לשוב ולחבור אל רוחה ותקנה של מלכות-בית-דוד שנפלה; עלינו לחגור מחדש את חזונה ולאזור את חובת-השבועה-והברית של חתירתה אל השלמות ואל היעוד - וכך להקימה מחדש כדי לנהוג את דברי-ימי-ישראל אל הנצח. נפעמים ונפעלים אנו מוודאותה של תחושת-הידיעה כי לא ישקר נצח ישראל - חי ה' - וגם לא ינחם, כי לא אדם הוא להנחם.

אמן, כה יתן, כה יוסיף לנו כה אלהי ישועות ישראל - הנותן ליעף כח ולאין אונים עוצמה ירבה - אשר קדשנו במצוותיו וצונו לייסד ממלכה אשר סנהדרין בלבה, אצל מקום שכונתו, ואשר על פיהם יועמד בך-דוד משיחנו מגזע ישי, אשר יכתוב לו את משנה התורה הזאת על ספר; וכל ימיו תהא עמו ויקראנה - לבלתי סור עוד מן המצוה ימין ושמאל - למען יאריכון ימי מלכות בית דוד בקרב ישראל עד עולם.

ז. ואף יתר-על-כן: אם מבינים אנו ש"בזכותם (של סנהדרין) לא חסר עולמו (של הקב"ה) אלא היה כבודו שרוי ביניהם - כיון שבטלה סנהדרין נסתלקה השכינה" (פסיקתא רבתי כ"תשא) - אראז מבינים אנו מן הסילוק את ההשבה: החתירה לחידוש סנהדרין - עיסוי הלב לישראל, להקיצו מתרדמת-מות-הגלות - היא-היא שיבתנו לבקש את ה' אלהינו (ואת דוד מלכנו עמו), והרינו מחזרים אפוא אחר גילוי שכונתו כדי לשוב ולקשור הענן אל ההר.